

Tilburg University

Crises

Sieben, Inge

Published in:
Mens en Maatschappij

DOI:
[10.5117/MEM2022.2.001.SIEB](https://doi.org/10.5117/MEM2022.2.001.SIEB)

Publication date:
2022

Document Version
Early version, also known as pre-print

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Sieben, I. (2022). Crises. *Mens en Maatschappij*, 97(2), 123-125. <https://doi.org/10.5117/MEM2022.2.001.SIEB>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Crises

De afgelopen twee jaar waren Nederland en de wereld in de ban van het coronavirus. Je kon er niet omheen: het virus beheerste het nieuws en ons leven. De kranten stonden vol met berichten over besmettingsaantallen en ziekenhuisopnames, persconferenties met telkens nieuwe maatregelen, coronasteun voor bedrijven, applaudisseren voor zorgpersoneel, avondklokrellen, anti-coronademonstraties, te laat gestarte vaccinatiecampaagnes, geflopte CoronaCheck-apps en mondkapjesdeals. Twee jaar lang was corona het gesprek van de dag, bij de talkshows op tv, tijdens vergaderingen in zoom, of als je iemand tegenkwam tijdens het dagelijkse ommetje of in de supermarkt. Ook in ons tijdschrift *Mens en Maatschappij* hebben we de nodige aandacht besteed aan de coronacrisis. In twee speciale themanummers hebben we sociologisch onderzoek in kaart gebracht naar de maatschappelijke gevolgen van deze crisis voor houdingen en opvattingen (jaargang 96, nummer 2) en sociale ongelijkheid (jaargang 96, nummer 3). De verwachting is dat onze maatschappij de gevolgen van de coronacrisis nog een tijd zal voelen, en dat sommige groepen er meer en langduriger last van zullen hebben dan andere. Voor sociologen blijft er nog heel wat onderzoek te doen.

Zo plotseling als het coronavirus in maart 2020 ons leven op zijn kop zette, zo snel verdween corona ook weer van het toneel, als gesprek van de dag tenminste. De omikronvariant, met (voor de meeste geïnficeerden) relatief milde ziekteverschijnselen, werd dominant in Nederland. Een overbelasting van de zorg bleef uit, en de Nederlanders waren wel klaar met corona. De regering schaalde alle maatregelen af, ondanks torenhoge besmettingscijfers. De hoop was dat het kersverse kabinet zich kon gaan richten op het aanpakken van de vele andere crises, zoals de huizen crisis (het grote tekort aan betaalbare woningen in Nederland), de klimaatcrisis (de opwarming van de aarde) en de energiecrisis (de stijgende prijzen van gas en andere fossiele brandstoffen). Deze crises hadden voordat corona toesloeg al om de aandacht gevraagd, en waren in de tussentijd alleen maar nijpender geworden.

Maar toen denderde een nieuwe crisis de wereld in. Een crisis die al het overige nieuws naar de achtergrond verdreef en onze gesprekken domineerde: een oorlog op Europese bodem. In de vroege ochtend van 24 februari 2022 viel het leger van de Russische Federatie op bevel van president Poetin buurland Oekraïne binnen. In plaats van een snelle overgave, woedt de strijd op het moment van schrijven al 50 dagen voort. De beelden van de oorlog zijn hard en raken ons in ons hart: de raketaanvallen en bombardementen, de talloze burgerslachtoffers, de massagraven en de miljoenen mensen op de vlucht. Volgens VN-vluchtelingenorganisatie UNHCR hebben meer dan 12 miljoen Oekraïners hun huis moeten verlaten, een ongekend

groot aantal op een totale bevolking van 44 miljoen mensen. Ruim 4,6 miljoen vluchtelingen zijn de grens overgestoken. Voor het overgrote deel zijn dit vrouwen en kinderen; volwassen mannen tot 60 jaar mogen het land niet verlaten, omdat ze beschikbaar moeten blijven voor het Oekraïense leger.

De enorme vluchtelingenstroom leidde in heel Europe tot een golf van liefdadigheid en snel opgezette hulpacties. In Nederland werden slaapzaken, kleding, voedsel en *powerbanks* ingezameld en met vrachtwagens richting de Oekraïense grens gebracht. De landelijke actiedag “Samen in actie voor Oekraïne” van de gezamenlijke hulporganisaties Giro555 leverde een bedrag op van meer dan 100 miljoen euro. Tienduizenden Nederlanders meldden zich aan om vluchtelingen op te nemen in hun huis. De enorme bereidheid om de Oekraïense vluchtelingen te helpen, deed al snel de wenkbrauwen van sommigen fronsen. Andere vluchtelingen van oorlog en geweld, zoals Syriërs en Afghanen, hadden op een veel minder warm welkom kunnen rekenen, zowel van Nederlandse burgers als van de overheid.

De grotere bereidheid om Oekraïense vluchtelingen te helpen is sociologisch te verklaren door gebruik te maken van het begrip hulpwaardigheid (*deservingness*), dat oorspronkelijk ontwikkeld is om steun voor sociale uitkeringen in de welvaartsstaat te onderzoeken (van Oorschot, Roosma, Meuleman & Reekens, 2017). Gevoelens van hulpwaardigheid zijn hierin gebaseerd op vijf criteria. Een aantal daarvan, zoals *controle* (de mate waarin iemand persoonlijk verantwoordelijk is voor de behoeftige situatie) en *behoefte* (de mate waarin iemand werkelijk behoefte heeft aan steun), lijkt voor zowel Oekraïners als Syriërs gelijk: allen zijn gevlucht voor een ernstige oorlogssituatie die buiten hun schuld ligt en verdienen dus onze hulp. Wel kunnen we opmerken dat vrouwen en kinderen (het merendeel van de Oekraïense vluchtelingen) eerder als behoeftig en dus hulpwaardig worden gezien dan mannen (het merendeel van de Syrische vluchtelingen). Het criterium *attitude* (de mate waarin een behoeftig iemand dankbaarheid en respect toont voor de ontvangen steun) zal tussen deze groepen vluchtelingen ook niet veel uiteenlopen. Het criterium *reciprociteit* (de mate waarin het behoeftige individu iets terugdoet voor de ontvangen steun) lijkt daarentegen meer van toepassing op de Oekraïense vluchtelingen: door de Richtlijn Tijdelijke Bescherming van de Europese Unie, die overigens ook als een vorm van solidariteit gezien kan worden, mogen zij meteen in Nederland werken en kunnen op die manier iets terugdoen voor de samenleving die hen opvangt, terwijl bijvoorbeeld Syrische vluchtelingen onder strengere wet- en regelgeving vallen. Maar het grootste verschil zit in het criterium *identiteit* (de mate waarin het grote publiek zich met de behoeftige kan identificeren). Nederlanders voelen zich cultureel meer verwant met Oekraïners dan met Syriërs en zijn daarom bereid om eerder en meer hulp te geven. Oekraïne wordt door veel mensen tot de Europese familie gerekend, zoals bijvoorbeeld door Europese Commissievoorzitter Ursula von der Leyen, die er ook regelmatig op wijst dat Oekraïne aan de grenzen van Europa vecht voor onze gemeenschappelijke waarden en democratie.

We kunnen verontwaardigd doen over de verschillen in hulp aan vluchtelingen en als kritiek uiten: waarom de Oekraïners wel en andere groepen niet? Maar in plaats van de negatieve kant

van deze verschillen te benadrukken, kunnen we het ook positief bekijken. Burgers en overheid blijken bereid te helpen. Het is niet onwaarschijnlijk dat de huidige geboden hulp *spill-over*-effecten heeft voor de hulp aan andere vluchtelingengroepen. De overheid, zowel nationaal als lokaal, lijkt voornamelijk in termen van mogelijkheden en oplossingen te denken, wat ook andere groepen ten goede zou kunnen komen. Daarnaast lijkt de aandacht voor de Oekraïense ontheemden ons ook aan een ander vocabulaire en denken over vluchtelingen te helpen. Zo wilde staatssecretaris Eric van der Burg van Justitie en Veiligheid en verantwoordelijk voor het landelijke asiel- en migratiebeleid het woord 'vluchtelingenstroom' niet in de mond nemen, omdat het 'angstbeelden' kan oproepen. Al met al zou deze crisis dus wel eens positief kunnen uitpakken voor onze houding ten aanzien van vluchtelingen en tevens meer kansen kunnen bieden voor vluchtelingenopvang en -integratie in de samenleving. Zoals Winston Churchill al zei: "*Never let a good crisis go to waste*".

Inge Sieben

Referenties

Van Oorschot, W., Roosma, F., Meuleman, B., & Reeskens, T. (Eds.). (2017). *The social legitimacy of targeted welfare: Attitudes to welfare deservingness*. Edward Elgar Publishing.